

DĖL BŪDWARDŽIŲ *JAUNAS* IR *JUNG* SEMANTINĖS STRUKTŪROS

DANUTĖ KALENDIENĖ

§ 1. Šiame straipsnyje bandoma pateikti dviejų būdvardžių – lietuvių kalbos *jaunas* ir vokiečių kalbos *jung* – tipologinę semantinę charakteristiką. Pastaruoju metu kalbotyroje vis daugiau dėmesio skiriama panašioms tipologiniams įvairių kalbų struktūrinių bruožų tyrimams. Jie padeda išryškinti skirtingose kalbose esančius panašumus ir skirtumus, atskleisti tuos kalbų ypatumus, kuriuos sunku pastebėti tiriant vieną kalbą. Šio tyrimo objektas – du daugiareikšmiai lietuvių ir vokiečių kalbų būdvardžiai – leidžia įsigilinti ir į sudėtingą teorinę leksikologijos problemą – žodžių daugiareikšmiškumą. Detaliai tiriant abiejų būdvardžių semantines struktūras, t. y. išskiriant jų reikšmes, okazionalinius pavartojimus, nustatant abiejų žodžių bendrumus ir kokybinius bei kiekybinius skirtumus, galima padaryti įdomių išvadų dėl įvairių kalbų žodžių reikšmių skyrimo kriterijų.

§ 2. Būdvardžiai yra tokia žodžių kategorija, kurių daugiareikšmiškumas dažniausiai „neišreikštas“, t. y. jis atsiskleidžia tik jungiant žodžius „su įvairiomis kitomis leksinėmis ir semantinėmis žodžių kategorijomis“ [Ахманова, 1957, c. 167]. Vadinasi, būdvardžio reikšmės realizuojasi tam tikroje leksinėje semantinėje distribucijoje. Kadangi būdvardžiai nusako požymį, o pastarąjį aktualizuoja daiktavardis [Куликова, 1965, c. 120], vadinasi, jis ir lemia būdvardžio semantinę struktūrą. Surinkta faktinė medžiaga rodo, kad tiriamų visomis reikšmėmis vartojamų būdvardžių sintaksinio junglumo galimybės ribotos ir beveik tapačios. Jos leidžia nustatyti gretinamų leksinių vienetų ypatybes tik pačiu bendriausiu pavidalu. O lemiamas vaidmuo tenka leksiniam junglumui, kaip priemonei, diferencijuojančiai jų reikšmes. Taigi tiriant gretinamus būdvardžius, pirmiausia ir stengiamasi aprašyti bei susisteminti atributiniais ir / arba predikatiniais ryšiais susijusius su jais daiktavardžius. Būdvardžių, vartojamų įvairiomis reikšmėmis, leksinio junglumo analizę papildo ir jų gramatinių požymių, paradigminių ir derivacinių santykių tyrimas. Lietuvių kalbos reikšmių anotacijų pagrindu paimtas DLKŽ, LKŽ, o vokiečių – WDG, DWP, DWG, GWDS, DWW, WVA.

§ 3. I. liet. *jaunas₁*
„turintis mažai amžiaus“
A – N₁ – V_{cop} – A

vok. *jung₁*
„von geringem Alter“
A – N₁ – V_{cop} – A¹

poziciją N laisvuosiuose žodžių junginiuose su abiem gretinamais būvardžiais užima beveik tų pačių semantinių grupių daiktavardžiai, būtent: I. Asmenų pavadinimai pagal:

a) lytį, giminystės ryšius, pvz.:

Mitriai, lyg jauna mergaitė, nuėjo namo. ŠR It 117.

Gavo sveiką, jauną, darbščią ir gražią žmoną. I. Sim Obt 226.

Das ist ein schwerer Weg für eine junge Frau. A.S SK 85.

Die junge Tante hatte gewöhnlich zu seinem Empfang auf der Treppe gestanden. A. S Tbj 347.

Būdvardžio *jaunas₁* ir kalbamos semantinės grupės daiktavardžių junginių randa nepalyginamai daugiau negu būdvardžio *jung₁*. Mat į lietuvių kalbos pažymimųjų daiktavardžių skaičių čia įeina ir daugybė deminutyvų, kurie turi mažiškos, o dar dažniau maloninės reikšmę (plg. dukrelė, bernelis, brolelis, bernaitis, sesutė, pačiutė, berniokėlis, bernuželis, bernėkutis, moteriškėlė, mergaitėlė). Pasitaiko vienas kitas ir menkinamosios reikšmės deminutyvas (vaikėzas, berniokas). O vokiečių kalbai deminutyvai nėra būdingi, bendrinėje kalboje randami tik trijų priešagų *-chen (-elchen)*, *-lein,-i* dariniai, vienas kitas pasitaiko dialektuose, bet jie nėra produktyvūs.

Junginiai *junge Dame, junger Herr*, kurių atitikmenys lietuvių kalboje būtų *jauna panelė, jaunas ponas*, vokiečių kalboje vartojami daug plačiau. Tai išplaukia iš daiktavardžių semantikos. Daiktavardis *die Dame*, priešingai liet. *panelė*, nėra pasenusios vartosenos žodis ir vartojamas nepalyginamai dažniau. Tokią šio būdvardžio vartoseną net norima laikyti savarankiška reikšme [Деева, 1976], tačiau vargu ar tai tikslinga. Mat toks asmens apibūdinimas, net jei jis eina ir kreipiniu, taikomas tik mažai amžiaus turinčiam asmeniui².

b) pagal profesiją, užsiėmimą, pvz.:

Ir mato save devyniolikos metų tvirtą, jauną artoją LzP R VII 147.

Ich habe einen Bruder, (...) er ist ein junger Gelehrter, ein Philosoph
(...) Th. M LiW 185.

¹ Straipsnyje vartojami tokie simboliai: A (adjectivum – būdvardis), N (nomen – daiktavardis), V_{cop} (verbum copulans – veiksmažodžio jungtis), P (praepositio – prielinksninė konstrukcija).

² O. Achmanova, kritikuodama nukrypimą į per didelį reikšmių susmulkinimą, priminė, jog yra būtina „skirti realiai kalboje egzistuojančias žodžių reikšmes nuo atsitiktinių ir specifinių jų pavartojimų“ [Ахманова, 1957, c. 93].

[klasę įeina jaunas griežtas mokytojas (...) A. Vencl PU 243.

Vor mir saß ein junger Arbeiter (...)M. Fr St 234.

c) artumo laipsnį, pvz.:

(...) Romas – mielas jaunas draugas – būdamas miestietis, neįstengė nugalėti šiurpulio, kai lenkėsi prie vandens. A. Gud-Guz S II 586.

Vorigen Mai war dies eine ziemlich junge, ihres Vorteils sichere Vermieterin gewesen, (...) A. Zw JF 296.

d) socialinę padėtį, pvz.:

Abudu jaunu baudžiauninku, abudu be galo greitai, linksmu (...) Vaižg P II 291.

Gleich schloß er sich einem der jungen Bauern von Tepotla an (...) L.R T 222.

e) charakterio arba kitus jiems būdingus bruožus, pvz.:

(...) iš antros ežero pusės atvažiavo į malūną jauna išdykėlė Jaudegijų Marcelė. K. Bor BM 198.

Der Filzhütige trat in die Wirtshaus-tür, aus der der junge Schnurrbärtige gekommen war. A. S SK 112.

f) titulus, pvz.:

Seno bajoro ir jauno kunigaikščio susitiko akys. A. Vien R IV 135

Drüben im Herrenhaus saß ein junger Graf. L. R T 11.

g) tautybę, pvz.:

Jis gėrėsi šito jauno lietuvio drąsa, pasiryžimu, kilnia, tauria siela. M. Put R VII 251.

Eine junge Indianerin weinte. L.R T 84.

h) materialinę padėtį, pvz.:

Per ilgą Irena ir tikrai apsiprato su tomis jaunų įnamių kalbomis (...) Vaižg RR II 89.

Er wurde immer gleich zum Essen in die Küche geschickt, wenn Klemm mit seiner jungen Wirtin zu Abend aß. A. S. Tbj 197.

2. Žmogaus kūno dalių pavadinimai, pavartoti metonimiškai, pvz.:

Iš viso ko matyti, kad nebėra čia darbščios jaunos rankos, rūpestingos akies. M. Put R VI 584.

Und die beiden jungen Herzen empfanden, wie mitten durch sie der Riß der Epoche ging, (...) A. Zw Str 122.

3. Fantastinių būtybių pavadinimai, pvz.:

Sėdėjo mėnulio apšviesta, palaidais plaukais, lyg jauna laumė, (...) J. Balt RI 187.

Er ist schön wie ein junger Gott. WDG 2002.

4. Gyvulių, paukščių, žvėrių, žuvų, vabzdžių pavadinimai, pvz.:

Vilius pasikinkęs jaunos dūkstančius arklus. J. Sim RIV 341.

Wir balgten uns, wie junge Hunde un einen Knochen, (...) I. Bachm DJ 124.

Tai, vaikelį, jaunas tranas. V. Krėv ŠP 17.

(...) von drüben her fisteten junge Hähne, (...) A. Zw JF 248.

5. Augalų pavadinimai, pvz.:

Aitriai kvepia topolis smalingais jaunais lapais. J. Balt SAJ 210.

(...) die jungen Kastanien blühten alle ihre kleinen grünen Segel, (...) A. Zw Str. 135.

6. Žmonių ir kitų gyvų būtybių bendriųjų pavadinimai, pvz.:

jauna karta, jauna šeimyna, jauna būruvija, jauna banda

junge Generation, junge Mannschaft, junge Zuhörerschaft

7. Geologijos ir kitų gamtos mokslų terminai, pvz.:

jaunas dolomitas, jaunas molis, jaunos uolienos, jauni arteziniai baseinai

junger Braunkohle, junges Sediment, junger Stern, junges Rand- und Überflutungsmeer

Visi šie terminai žymi gamtoje randamus darinius. Tai negyvosios gamtos „organizmai“, kurie atsiranda, susiformuoja, didėja (pvz.: kaupiasi mineralų sluoksniai, plečiasi arteziniai baseinai), yra, sudarydami pradus naujiems organizmams. Išvardytomis savybėmis negyvosios gamtos dariniai yra panašūs į gyvosios gamtos organizmus, ir jiems galima taikyti tokį pat amžiaus apibūdinimą, kaip ir pastariesiems: mažai amžiaus turintiems – *jaunas/jung*, daug amžiaus turintiems – *senas/alt*.

§ 4. Visus atributinius junginius su *jaunas₁ / jung₁*, išskyrus tik atvejus, kai pažymimieji žodžiai – metonimiškai vartojami žmogaus kūno dalių pavadinimai, galima transformuoti į predikatinus su veiksmazodžiu – jungtimi *būti/sein*. Predikatinę funkciją *jaunas₁ / jung₁* atlieka konstrukcijoje pagal modelius N–V_{cop}–A ir P–A–V_{inf}. Pirmajame modelyje poziciją V_{cop} užima ne tik *būti/sein*, bet ir kiti jungties funkciją atliekantys veiksmazodžiai: liet. *likti* (būti ir toliau tokiam pat), *išlikti*, *rodytis* (atrodyti, daryti išpūdį), *išrodyti*, *atrodyti*, *pasirodyti*, *laikyti* (manyti turint tam tikrų ypatybių), *pasidaryti*, vok. *bleiben* (einen Zustand nicht ändern), *nennen* (jmdn. als etwas bezeichnen), *sich ausgeben für* (sich fälschlich bezeichnen als), *sich machen*, *vorkommen* (jmdm., sich in bestimmter Weise erscheinen), kai kalbama apie biologinį ciklą. Pagal antrąjį modelį vartojamus būvardžius *jaunas₁ / jung₁* iliustruoja adekvatūs pavyzdžiai, tik vokiečių kalboje bendra ties grupė yra labiau išplėsta, plg.:

Elgetauti aš dar per jauna. LzP R VII 181.

Sie war zu jung, um einen Sohn zu haben, (...) A. S T 171.

§ 5. Nors reikšmė „turintis mažai amžiaus“ ir „von geringem Alter“ vienodai lengvai realizuojama I laipsnio kontekste, bet kai kurių semantinių grupių pažymimieji žodžiai turi dažnai juos lydinčius įvairius reikšmę paryškinančius žodžius. Ia, b, c grupių alonimus galima būtų suskirstyti į pabrėžiančius: 1) teigiamus išorinius jauno žmogaus bruožus, 2) fizinius duomenis, 3) charakterio bruožus. Visa tai, kas čia pasakyta apie alonimus, einančius su asmenų pavadinimais, labiau būdinga būdvardžiui *jaunas*₁. Greta vokiečių kalbos būdvardžio *jung*₁ daug dažniau randame tokius pažyminius, kurie nusako savybes, nebūtinai susijusias su jaunu gyvo organizmo amžiumi, pvz.: *vornehm, edel, kahlköpfig, schwächting, bleich, schnurrbartig, ungepflegt, gutaussehend, feurig, leidenschaftlich, gründlich, hartnäckig, träg, arm, unbedacht, verwöhnt, geckenhaft, unverheiratet*. Kitų gyvų būtybių pavadinimus lydintys alonimai lietuvių kalboje nėra tokie įvairūs, kaip su asmenų pavadinimais. Iš visų jų išsiskiria tik 4 ir 5 semantinių grupių daiktavardžius pažymintieji žodžiai. Jie labai skirtingi, nes vienoks ar kitoks augalo apibūdinimas išplaukia iš tam tikrų augalų klasės savybių, kurios skiria jauną augalą nuo seno. Bendra jiems visiems, kad jie teigiamai įvertina augalą, pvz.: *jauna stilbi eglė, liauniausi jauni lazdynai, jaunos vešlios žolės, jaunas sultingas atolas, slidūs jauni kazlėkai*.

Ir prie *jaunas*₁, ir prie *jung*₁ šliejasi įvairūs prieveiksmai, žodeliai, įvairiai papildantys būdvardžio reikšmę:

visiškai, labai, toks, tokia dar, visai, toks dar, visai dar, dar labai, palyginti, pernelyg, žymiai, gerokai

ganz, so, sehr, nicht mehr, solch, noch ziemlich, noch sehr, noch überaus

§ 6. Abu gretinami būdvardžiai beveik nesiskiria kaitymo atžvilgiu: jie vartojami visais kiekvienai kalbai būdingais linksniais, skaičiais, giminėmis.

Kadangi *jaunas*₁ nusako kintamą savybę, jis yra kaitomas laipsniais. Dažnesnis *jaunas*₁ aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formos, kai jos vartojamos su asmenų pavadinimais pagal lytį bei giminystės ryšius.

Lietuvių ir vokiečių kalbos žodžių *jaunas*₁/*jung*₁ aukštesniojo laipsnio vartose na visiškai adekvati, jei šios formos eina amžiaus lyginamosiose konstrukcijose ir atlieka predikatinę funkciją, pvz.:

Izolda jaunesnė už vyrą dvidešimčia metų (...) M. SI AO 204.

Der Mann ist zwei Jahre jünger als seine Frau. GWDS 1391.

Atributinėje pozicijoje būdvardžių *jaunas*₁/*jung*₁ vartojimas laipsniuota forma turi tam tikrų skirtumų, plg.:

Vaikai, paaugliai ir jaunesnės moterys tylomis bučiavo jam ranką. A. Vien R VI 532.

(...) er wendet sich an seinen jüngeren Kollegen. G. W UR 49.

*O Laibys, tarsi akompanuodamas au-
dringiems savo jaunesnio konfra-
tro jausmams, vis bambėjo į ausį (...)*
M. Put R IV 203.

*(...) er hatte zwei jüngere Freunde
mitgenommen (...)* A. S. SK 376.

jaunas₁ čia nurodo didesnę savybę (jaunumo) laipsnį, o *jung₁* žymi ne jaunesnį amžių, bet laiko santykį, nurodantį skirtingą objektų egzistavimo trukmę. Vokiečių kalbos būdvardžių savybė laipsniuota forma neišreikšti lyginimo kartais iliustruojama tokiu pavyzdžiu:

„Ein jüngerer Mann ist nicht jünger als ein junger Mann, sondern älter als ein junger Mann, aber jünger als ein älterer oder ein alter Mann“. (Helbig. Buscha, 1972, S. 273; Jung, 1968, S. 327). Taigi *jünger* čia yra opoziciškas būdvardžiui *älter*. Lietuvių kalboje turėtume opoziciją *jaunesnysis* – *vyresnysis*³. Būdvardžio *jung*, pavartoto laipsniuota forma, tendencija suteikti objektui kiek kitokią charakteristiką, negu jis žymi nelaiipsniuota forma, ypač ryški atributiniuose junginiuose su abstrakčiais daiktavardžiais. Čia *jung* turi visiškai kitokią savarankišką reikšmę (žr. § 30).

Būdvardis *jaunas₁* visose minėtose opozicijose būtinai turi įvardžiutinę formą. Vokiečių kalboje ją atitinka būdvardis su žymimuoju artikeliu, plg.:

*Visiems buvo įdomu, ar ūkis paliks Jo-
no nuosavybė, ir kiek reikės pamokė-
ti jaunesniajam broliui.* LzP R
VI 133. (...) *jaunesniuosis vai-
kus juk ji, galima sakyti, nešiojo ant
savo rankų.* A. Vencl GD 13. *Ir ka-
žin kiek būtų trukusi, bet iš namų at-
bėgo jauniausioji „teta“ (...)* J.
Paukš DAJ 103.

*Rings um den Alten fallen die jünge-
ren Freunde, die sein Leben zierten*
(...) Th. M L 329. *Der jüngere der
beiden Polizisten blickt zu seinem äl-
teren Kollegen.* G.W UR 53.

Šiuose pavyzdžiuose įvardžiutinės formos funkcija – išskiriamoji. Išskiriamąją reikšmę gali turėti ir nelaiipsniuota būdvardžio forma tiek su bendriniais, tiek su tikriniais daiktavardžiais, pvz.: *jaunasis bičiulis, jaunieji mokslininkai, jaunieji kombainininkai, jaunieji sodai, jaunoji Karalienė*. Su deminutyvais būdvardžiui *jaunas₁* įvardžiutinė forma būdinga dar ir kita funkcija – pabrėžiamoji, pvz.: *jaunoji mergelė, jaunoji karalaitė, jaunasis brolelis*.

§ 7. Paradigmiškai *jaunas₁* santykiauja su nemaža grupe antonimų: *senas*, -a „daug amžiaus turintis“, *amžingas*, -a „daug amžiaus turintis“, *ilgaamžis*, -ė „gyvenantis ilgą amžių“, *metingas*, -a „daug metų turintis“, *metuotas*, -a ryt. „turintis daug metų“, *daugiametis*, -ė „turintis daug metų“, *karšus*, -i „senas, iškar-

³ Tik su geologijos terminais opozicijos visiškai adekvačios: *jüngere*! | *ältere Ablagerungen* – *jaunesnieji* | *senesnieji sluosniai*.

šęs, besveikatis“, *diengalis*, -ė, šnek. „visišškai senas, perkaršęs (apie žmogų, gyvulį)“, *galudienis*, -ė šnek. „visišškai senas, paskutines dienas gyvenantis“ ir tik su vienu sinonimu *mažas*, -a „turintis mažai amžiaus, vaiko amžiaus“, sinonimiškas šiam būdvardžiui *jaunas*, gali būti tik junginiuose su daiktavardžiais, kurie reiškia mažus gyvus organizmus, pvz.: *jaunas vaikas*, *jaunas berniukas*, *jaunas šuniukas*, *jauna varlytė* ir t.t. Vokiečių k. būdvardžio *jung*₁ paradigminiai santykiai kiek kitokie – *jung*₁ turi palyginti nedaug antonimų: *alt* „bejährt, reich an Jahren“, [*hoch*] *bejährt*, [*hoch*] *betagt*, *bemoost* (scherz.), tačiau sinoniminiai jo ryšiai platesni, negu lietuvių kalbos *jaunas*₁: *klein* „jung“, *heranwachsend*, *unausgewachsen*, *halbwüchsig* (meist. abwert.).

§ 8. Būdvardžių semantinį aktyvumą galima matyti sugretinant jų derivacinius tinklus. Iš *jaunas*₁ padaroma labai daug įvairiausių vedinių (ypač daiktavardžių), net keletas priešdėlinių, be to, jį randame daugelyje dūrinių. Plg.: *jaunumas*, *jaunuma*, *jaunumė*, *jaunyba*, *jaunybė*, *jaunovė*, *jaunystė*, *jaunis*, *jaunimas*, *jaunuomenė*, *jaunumynas*, *jaunuolynas*, *jaunolis*, *jaunukas*, *jaunužis*, *jaunis*, *apyjaunis*, *pojaunis*, *pusjaunis*, *pajaunis*, *atjaunauti*, *jaunavaikis*, *jaunabernis*, *jaunavedis* ir kt. *jung*₁ paprastai eina dūrinių (daugiausia daiktavardžių) vienu iš sandų. Iš šia reikšme vartojamo būdvardžio turime tik vieną priešdėlinį vedinį *verjungen* bei priesaginį *jungen* „Junge zur Welt bringen, gebären, werfen“. Taigi *jaunas*, yra semantiškai aktyvesnis negu *jung*₁.

§ 9. Pirmos reikšmės vartoseną abiejose kalbose panaši, tačiau leksinio junglumo atžvilgiu lietuvių k. būdvardžio atributiniai junginiai daug įvairesni. Tai nulemia tos aplinkybės, kad lietuvių kalboje turime labai daug priesaginių daiktavardžių, kurių pažyminiu gali eiti *jaunas*₁. Alonimai semantiniame kontekste taip pat būdingesni būdvardžiui *jaunas*₁. Paradigmiškai *jaunas*₁ santykiauja beveik išimtinai su antonimais, o *jung*₁ vienodu mastu ir su sinonimais, ir su antonimais.

Darybos atžvilgiu kalbamieji būdvardžiai turi ryškių skirtumų.

§ 10. II *jaunas*₂
„jaunatviškas“
A – N_z – N – V_{cop} – A

*jung*₂
„jugendlich“
A – N_z – N – V_{cop} – A

Dažniausiai *jaunas*₂/*jung*₂ randamas laisvuosiuose žodžių junginiuose su:

1. Žmogaus (rečiau kitų gyvūnų) kūno dalių ar organų pavadinimais, pvz.:

Jaunas jo veidelis buvo panašus savo varsa į kanapių pieną. Vaižg. PI 343.
Oras skambėjo nuo jaunų balsų, skardaus juoko ir krykštavimų. Balt R II 341.

Sein Haar war grau über dem schmalen, jungen Gesicht. S. Le MiStr 13. *Er betrachtete kritisch die alte Frau mit der jungen Stimme und den jungen Augen.* A. Zw St 51.

Teigiamai jaunos organizmus apibūdinančios savybės gali būti perkeltos ir ne-gyvosios gamtos daiktams, taigi *jaunas₂/jung₂* turime ir tokiuose sakiniuose:

*Dabar tekėjo saulė, ankstyva tokia,
jauna, šalta rasa išsipraususi.* J. Balt
SAJ 123.

Eine ewig junge Stadt. WW 303.
(...) *Und hätte der Himmel damals
noch Verwendung für die Mädchen
gehabt, so hätte er (...) eine zum
Echo erwählt, um die Erde jung zu
erhalten (...)* I. Bachm DJ 101.

2. Abstrakčiais daiktavardžiais. Juos ypač dažnai randame su lietuvių k. būdvardžiu *jaunas₂*. Aiškiai išsiskiria kelios pažymimųjų žodžių grupės pagal darybos tipus: veiksmožodiniai abstraktai (pvz.: *jaunas alsavimas, jaunas džiaugsmas, jaunas erzelis, jaunas juokas, jauna šypsena*), būdvardiniai abstraktai (pvz.: *jaunas linksmu-mas, jaunas gražumas, jaunas nerūpestingumas, jauna linksmybė, jauna šiluma*) da-rybiškai neskaidomi abstraktai (pvz.: *jauna jėga, jaunas viekas, jauna siela, jauna spalva*) ir tarptautiniai žodžiai, reiškiantys abstrakčias sąvokas (pvz.: *jaunas idea-lizmas, jaunas entuziazmas, jauna fantazija, jaunas temperamentas*). *jung₂*, nors ne taip dažnai, kaip *jaunas₂*, nes jį pakeičia būdvardis *jungendlich* (pvz.: *jugendliche Freude*), irgi kartais pasakomas su abstrakčios reikšmės daiktavardžiais, pvz.: *Trotta fing immer wieder an, sie und ihren jungen festen Glauben zu verhöhnen.* I. Bachm S. 113. *Da sagt man immer, daß Jugend nur Jugend gehöre, aber die junge Natur kommt ganz unbefangen zum Alter auch (...)* Th. M LiW 281. *Sie zeigte in allen Bewegungen, daß sie stolz auf ihren geschmeidigen jungen Wuchs war.* A. S Tbj 396.

Nors su išvardytų semantinių grupių daiktavardžiais *jaunas₂/jung₂* paprastai randasi atributiniuose junginiuose, tačiau juos galima pavartoti ir pagal predi-katinio junginio modelį. Asmenų pavadinimai su *jaunas₂/jung₂* (kai kalbama ne apie biologinį ciklą) gali būti vartojami tik pagal predikatinio junginio modelį. Jung-ties funkciją čia atlieka veiksmožodžiai, nusakantys, kiek objektyvi yra daiktui tei-kiama charakteristika:

*atrodyti, išrodyti, jaustis, pasijusti,
likti, išlikti, darytis*

*aussehen, scheinen, sich fühlen, erhal-
ten, machen, werden*

§ 11. Reikšmei išryškėti nebūtinai II laipsnio kontekstas. Jei kartais prie *jaunas₂/jung₂* ir šliejasi kitas būdvardis, jis akcentuoja tą objekto savybę, kuri daro žy-mimą objektą jaunatvišką. Intensyvavimo prievieksmiai, dalelytės retai tevartojami, dažniau pasakomi laiko prievieksmiai: *vėl, visada, amžinai/wieder, immer, ewig.*

§ 12. *jaunas₂/jung₂* kaitomi linksniais, skaičiais, giminėmis, jie turi nelygina-mąjį, o predikatinėje pozicijoje ir aukštesnįjį laipsnį.

§ 13. Paradigmiškai gretinami būdvardžiai susiję: *jaunas*, vartojamas reikšme „jaunatviškas“, tik su vienu sinonimu *jaunatviškas* ir antonimu *senatviškas*; *jung*,

reikšme, „jugendlich“ – su sinonimais *jugendlich, blühend, jungenhaft, frisch, juvenil* (fachspr.) ir antonimais *senil, greisenhaft, ältlich*.

§ 14. Palyginę būdvardžių derivacinius tinklus, pastebime, kad *jaunas₂* yra daugelio priesaginių vedinių pamatinis žodis, dūrinių *jaunaveidis, jaunamer-gystė, jaunadienis* vienas sandas, iš jo padarytas ir visas būrys veiksmazodžių: *jaunėti, jauninti, atjaunėti, išjaunėti, pajaunėti, prajaunėti*. *jung₂* derivacinį tinklą sudaro tik dūriniai *das Jungsein, der Jungbrunnen* „etw., was jmdm. neuen Schwung, neue Kräfte verleiht, wodurch etw. eine Belebung, Erneuerung erfährt“ ir veiksmazodis *verjungen*.

§ 15. Taigi šias *jauno* ir *jung* reikšmes galima laikyti visai adekvačiomis. 2 reikšmė yra susiformavusi pirmosios pagrindu. Dėl junginių su abstrakčiais daiktavardžiais *jaunas₂* gausiau vartojamas negu *jung₂*, jis turi ir labiau išvystytą derivacinį tinklą, bet jo leksinė paradigma daug siauresnė.

§ 16. III. <i>jaunas₃</i>	<i>jung₃</i>
„neseniai sukurtas, įsteigtas, naujas“	„noch nicht lange bestehend, neu“
A – N _z ≥ N ₀ – V _{cop} – A	A – N _z ≥ N – V _{cop} – A
<i>jaunas₃/jung₃</i> pažymimieji žodžiai yra:	

1. Įvairių organizacinių vienetų pavadinimai, pvz.: *valstybė, institutas, teatras, visuomenė, šeima, kultūra, mokslas, literatūra, liaudies ūkis* ir t.t. Plg.:

<i>Jauna nepriklausomą valstybę iš-kart susidūrė su gausybe ekonominių bei socialinių problemų.</i> T 1979. 202.	<i>Wir beide, wir sind die Vertreter von zwei sehr jungen Staaten.</i> A. S Tbj 345.
--	--

2. Statinių pavadinimai (retai vartojama):

<i>Iš trečios pusės kiemą rakino vartai, nedaug jaunesni už svirną (...)</i> J. Balt RV 25.	<i>Man ahnt, Havířov ist eine junge Stadt, in der Tat ist sie sogar die jüngste in der Tschechoslowakei.</i> ND 1980. 193.
---	--

Transformuodami atributinius junginius į predikacinius, neiškreiptume sakinio semantikos.

§ 17. Dėl savo specifinio leksinio junglumo reikšmei realizuotis pakanka I aipsno semantinio konteksto. Gana dažnai, ypač predikaciniuose junginiuose, su *jaunas₃/jung₃* eina prieveiksmai, modaliniai žodžiai, dalelytės, plg.:

<i>dar (labai), palyginti, visai, visiškai</i>	<i>noch, sehr, so</i>
--	-----------------------

Vokiečių grožinėje literatūroje *jung₃* randame pavartotą ir su laiko sąvokas žyminčiais daiktavardžiais *das Jahr, das Jahrhundert, der Tag* (liet. kalboje čia vartojamas būdvardis naujas), *der Wein* (liet. kalboje *jung₃* čia atitiktų *jaunas* „šviežias“). Žodynas WDG šią reikšmę labai praplečia ir daugelį junginių, kuriuos mes priskiriame tolimesnei reikšmei, pateikia kaip *jung₃* okazionalinius pavartojimus.

§ 18. *jaunas₃/jung₃* kaitomi linksniais, skaičiais, giminėmis ir laipsniais.

§ 19. Paradigmiškai šios reikšmės būdvardžiai santykiauja su:

naujas „neseniai padarytas, įsteigtas“,
senas „jau kurį laiką esantis“

neu „erst kurze Zeit bestehend“, *alt* „schon lange bestehend“, *alt* „nicht neu, an Wert gewinnend“, „reif, abgela-gert“, „ausgegoren“

§ 20. Gretinamų būdvardžių derivacinius santykius iliustruoja terminai, žymintys priklausomybę tam tikroms visuomeninėms organizacijoms bei idėjinėms srovėms:

jaunaafganiai, jaunačekiai, jaunalat-viai, jaunaietuviai, jaunasuomiai, jaunaturkiai, jaunagvardiečiai, jaunimie-čiai, jaunagramatikiai, jaunahėgelinik-ai, jaunkatalikiai

Jungdeutsche, Jungfinnen, Jungtsche-chen, Jungtürken, Junggrammatiker, Junghegelianer, Jungdemokraten

Šių organizacijų pavadinimuose *jaunas₃* vartojamas įvardžiutuotinė forma, plg.:
Jaunoji Airija, Jaunoji Europa, Jau-noji Vokietija, Jaunoji Italija, Jauno-ji Lenkija, Jaunoji Lietuva, Jaunoji Gvardija

Junges Deutschland (auch *Jungdeutsch-land*), *Junges Europa, Junges Italien, Junges Frankreich, Junges Polen*

§ 21. IV. *jaunas₄*
„šviežias“
A – N → N – V_{cop} – A

jung₄
„neu, frisch“
A – N

Iš karto pastebime, kad gretinamųjų būdvardžių sintaksinės funkcijos skirtingos.

Pažymimieji žodžiai – *daržovės/das Gemüse, lapija/das Laub, žaluma/das Grün* – iš esmės nesiskiria (vienas kitas daiktavardis su *jaunas₄/jung₄* priklauso ir kitai semantinei grupei), bet atskirų daržovių rūšių šviežumas nusakomas skirtingai, plg.:

jaunos bulvės
naujos bulvės
jauni agurkai
nauji agurkai

–
neue Kartoffeln
frische Gurken
neue Gurken

Yra ir priešingas santykis, pvz.:

žali žirneliai
tik iškritusi rasa
naujas ūglis (augalo)

junge Erbsen
junger Tau
junger Trieb, neuer Trieb

Be to, su *jung₄* randame statybos terminą *junger Boden* „šviežiai užpiltas gruntas“. Lietuvių kalboje šia reikšme būdvardis *jaunas* sudaro junginius ir su gėrimų pavadinimais (vokiečių k. tokie junginiai laikomi *jung₃* reprezentacija), plg.:

jaunas vynas
jaunas alus

junger (noch nicht abgelagerter) Wein
junges (unausgegegernes) Bier

Taigi matome, kad reikšme „šviežias/neu, frisch“ atitinkami lietuvių ir vokiečių kalbų būdvardžiai ir leksinio jungumo, ir sintaksinių funkcijų atžvilgiu turi ryškių kokybinių skirtumų.

§ 22. *Jaunas₄/jung₄* galima kaityti linksniais, skaičiais, jie turi vyrišką ir moterišką giminę, laipsniais – nekaitomi.

Paradigmiškai *jaunas₄/jung₄* santykiauja daugiau su sinonimais, plg.:

šviežias, -a, ūmus, -i, naujas, -a „šviežias“, *senas, -a* „nešviežias“, *senas, -a* „jau kurį laiką esantis, įgijęs vertę“

neu „frisch“, *frisch, unreif* „nicht entwickelt“, *grün* „unreif“, *faulig* (Obst), *alt* „nicht frisch“

§ 23. Vedinių iš *jaunas₄* neturime, iš *jung₄* irgi tik vienas kitas: *der Jungtrieb, das Jungbestand* „jauni želdiniai“. Tai darybiškai neproduktyvūs būdvardžiai. Skiriasi jie tik sintaksinėmis funkcijomis.

§ 24. V. *jaunas₅*

„neseniai užsiimęs tuo darbu“
A – N

jung₅

„sich noch nicht lange in diesem Stande befindend“
A – N

Pažymimieji žodžiai, su kuriais šios reikšmės būdvardžiai sudaro atributinius junginius, yra asmenų pavadinimai:

1) pagal profesiją, užsiėmimą, pvz.:

Daugumas jų buvo jauni, vos pradėję ar pradedantys literatai. J. Paukš DAJ 152.

Čia vėl mano pedagoginė praktika kalba už tai (...), kad pirmamečiams jauniems mokytojams niekada neverta per daug pamokomis apsikrauti. J. Paukš PM 37.

2) pagal giminystės ryšius, pvz.:

Dvasines vertybes reikia krauti nuo pirmųjų gyvenimo dienų. Juk tik gimus vaikui, imami kloti žmogaus gyvenimo pamatai. Ypač tą turi suvokti jauni tėvai. T 1980. 114.

(...) er kam mir, wenn ich heute daran denke, wie ein junger Tierpfleger vor, der sich zum ersten Mal in den Käfig gewagt hat. S. Le D 72.

Früher hatten wir uns nicht gekannt, aber später, als ich als junger Richter heimkam, traf ich sie oft am See, (...) I. Bachm DJ 125.

Wie verjüngt sie an jenem Vormittag in das Vermietungsbüro eingetreten waren, Arm in Arm, glücklich wie junge Vermählte, die sich ihre erste Wohnung suchen! A. Zw JF 12.

Kadangi tokius pat junginius sudaro ir *jaunas₁/jung₁*, vien I laipsnio konteksto nepakanka realizuoti reikšmei. Labiau pavyko iširti lietuvių k. būdvardžio

semantinę kontekstą, jį sudaro: dalyviai, dalyvinės grupės, kurios atitinkamai daiktavardžio semantikai, vienaip arba kitaip apibūdina žmogaus pradėtą veiklą tam tikroje srityje, pvz.: *jauni, pradedantys rašytojai; jaunas pradedantis režisierius; jauni autoriai, parašę vos keletą eilėraščių; jaunas, vos baigęs mokslus inžinierius*. Dar dažniau reikšmei išryškėti padeda visa kalbinė situacija, plg.: (...) *buvo galimybė sugretinti kūrybines koncepcijas, jas gilinti, o jaunam autoriui dar ir savosios ieškoti*. LM 1980.11. *Šis pirmas stambus darbas jaunam mokslininkui iš karto atvėrė kelią į žymiausių baltų kalbų tyrėjų gretas* (...) KK 1978. 35.

§ 25. Kai kurie vokiečių kalbos žodynai panašius *jung* vartojimo atvejus pateikia prie reikšmės „noch nicht lange bestehend, neu“ (*jung₃*) ir kiekvieną paaiškina išsamiau. Bet atributinius junginius su *jung₃* galima transformuoti į predikatinčius, o su *jung₅* – ne⁴. Vadinas, yra pagrindo manyti, kad ir *jung*, kaip ir liet. *jaunas*, čia pasireiškia atskira reikšme, o ne kaip okazionalinis pavartojimas.

§ 26. *jaunas₅/jung₅* kaitomi laipsniais, skaičiais, turi vyrišką ir moterišką giminę. Laipsnio kategorija jiems nebūdinga.

§ 27. Abiejų būdvardžių paradigminiai santykiai nėra platūs, jie turi daugiau antonimų:

<i>senas, -a</i> „jau kurį laiką esantis“, <i>senas, -a</i> „patyręs“, <i>patyrus, numaningas, -a, ilgametis, -ė</i> ir tik po vieną kitą sinonimą: <i>naujas, -a</i> „neseniai atsiradęs žmogus“, <i>naivus,</i>	<i>alt</i> „langjährig“, <i>langjährig, erfahren</i> <i>neu</i> „unerfahren“
---	---

§ 28. *jaunas₅* darybiškai nėra aktyvus, o *jung* yra net kelių dūrinių pamatinis žodis, pvz.: *der Jungbürger, der Jungwähler, die Jungverheiratete auch Jungvermählte*. Kai kurios vokiečių kalbos dūrinius lietuvių kalboje atitinka atributiniai junginiai su *jaunas₅* įvardžiutine forma, plg.:

<i>der Jungfacharbeiter</i>	<i>jaunasis specialistas</i>
<i>der Jungakademiker</i>	<i>jaunasis akademikas</i>
<i>der Jungarbeiter</i>	<i>jaunasis darbininkas</i>

§ 29. Šia reikšme vartojami būdvardžiai turi sudėtingą semantinę kontekstą. *jaunas₅* darybiškai neproduktyvus, *jung₅* turi platų derivacinį tinklą.

§ 30. *jaunas* *jung₆*
– „noch nicht lange vergangen, letzt“
A – N

Ši reikšmė būdinga tik vokiečių kalbos būdvardžiui ir tik aukščiausiojo laipsnio formai. Atributinio junginio pažymimieji žodžiai gali būti ir konkretūs, ir abstrak-

⁴ Attributive Adjektive beim Substantiv, die eigentlich auf einen Vorgang bezogen sind, werden nicht prädikativ gebraucht. (D. Sp. 1970. S. 888).

tūs daiktavardžiai. Pastarieji yra ypač dažni. Darybos požiūriu pažymimieji žodžiai yra įvairūs abstraktai, daugiausia veiksmažodiniai (pvz.: *jüngstes Vorhaben, jüngstes Verbrechen, jüngste Schöpfung, jüngste Entdeckung, jüngster Besuch, jüngster Streit, jüngste Rede*), rečiau kitų kalbos dalių (*die jüngsten Studentenunruhen*) arba darybiškai neskaidomi tarptautiniai žodžiai (*jüngste Exzesse*). Konkretūs daiktavardžiai paprastai pavadina įvairius žmonių kūrybos rezultatus (pvz.: *jüngstes Blatt, jüngstes Werk, jüngster Film, jüngste Deklaration*). Labai dažnai *jung*₆ pasakomas su daiktavardžiu *die Zeit*, jį randame krikščionių mitologiniuose terminuose *der Jüngste Tag, das Jüngste Gericht*. Lietuvių kalboje šiuos būdvardžio pavartojimus atitiktų *paskutinis, naujausias* „paskutinių, šių laikų“.

§ 31. *jung*₆ kaitomas linksniais, skaičiais ir giminėmis, kaip jau minėta, turi tik aukščiausiąjį (retai aukštesnįjį) laipsnį. Dėl šios morfologinės ypatybės, taip pat sintaksinės funkcijos, reikšmė realizuojama I laipsnio kontekste.

*jung*₆ paradigminius santykius demonstruoja eilutė: *letzt – vorig – frühes-te, erste – nächste – kommende – folgende*.

§ 32. Apie *jung*₆ derivacinius santykius galima spręsti iš jo darinių: *jung-kimmerisch* tekt., *jungkaledonisch* tekt., *jungtertiär*, *das Jungglazial*, *das Junginterglazial*, *das Jungtertiär*, *die Jungsteinzeit*, *das Jungpaläozoikum*, *das Jungpaläolithikum*, *das Jung-Präkambrium*. Šių darinių pamatas yra *jung* „vėlyvasis“.

§ 33. 6 reikšme vartojamas tik vokiečių kalbos būdvardis. Jis įeina į atskirą leksinę paradigmą, turi platų derivacinį tinklą ir savitas morfologines ypatybes. Visa tai liudija ją esant savarankiška reikšme.

§ 34. VII. Vokiečių kalbos būdvardis *jung* kartais, nors palyginti retai, yra vartojamas nusakyti nedideliam amžiui, pvz.: *Er ist zweiundzwanzig Jahre jung*. A. Zw JF 308. *Etwa 80 Prozent der Mechanisatoren (...) sind zwischen 18 und 25 Jahre jung*. ND. 1980. 197. Tokius atvejus žodynai WGD ir GWDS laiko šnekamosios kalbos variantu su pajuokiamuoju atspalviu, o W. ir J. Grimų ir H. Paulio žodynai panašios vartosenos visai nėra užfiksavę. Tiksliam amžiaus apibūdinimui vokiečių kalboje paprastai vartojamas būdvardis *alt*, kurio reikšmę žodynai žymi „*geit das Alter, die Lebensjahre an*“ Galima manyti, kad kalbamasis *jung* reikšmės atspalvis atsirado dėl būdvardžio *alt*, vartojamo konstrukcijoje amžiui apibūdinti, klaidingos asociacijos su *alt* reikšme „*bejahrt, reich an Jahren*“. Kadangi pastarąja reikšme *alt* yra sinonimiškas *jung*₁, tai ir amžiaus apibūdinimo konstrukcijoje, pabrėžiant jauną amžių, bandoma kartais *alt* keisti į *jung*.

Išvados

1. Būdvardžio *jaunas* semantinėje struktūroje galima išskirti 5 reikšmes: 1. turintis mažai amžiaus, 2. jaunatviškas, 3. neseniai sukurtas, įsteigtas, naujas, 4. šviežias, 5. neseniai užsiimęs tuo darbu. Būdvardžio *jung* semantinėje struktūroje – 6 reikšmės: 1. von geringem Alter, 2. jugendlich, 3. noch nicht lange bestehend,

4. neu, frisch, 5. sich noch nicht lange in diesem Stande befindend, -6. noch nicht lange vergangen, letzt. Lyginant abiejų kalbų būdvardžių semantines struktūras, paaiškėjo, kad beveik adekvačiomis galima laikyti pirmąsias penkias reikšmes.

2. Diferencijuojant abiejų kalbų daugiareikšmių būdvardžių reikšmes, svarbiausias kriterijus yra leksinis kontekstas ir atributinių-predikatinių junginių transformavimo galimybės. Panašūs abiejų kalbų būdvardžių paradigmniai santykiai leidžia jais pasiremti, patvirtinant ir nustatant jau išskirtas reikšmes. Vokiečių kalboje būdvardžių reikšmių formavimuisi turi įtakos ir gramatiniai laipsnio požymiai. Kai kurios reikšmės reprezentuojamos tik aukščiausiojo ar aukštesniojo laipsnio forma. Vadinas, dar vienu šios kalbos reikšmių skyrimo kriterijumi galima laikyti gramatinių požymių skirtybes. Lietuvių kalbos laipsnio kategorija nerodo jokio polinkio leksikalizuotis.

К СЕМАНТИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЕ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ *JAUNAS* И *JUNG*

Резюме

В данной статье дается типологическая характеристика семантических структур многозначных прилагательных — литовского языка *jaunas* 'молодой' и немецкого *jung*. Главное внимание уделяется лексической сочетаемости, особенностям трансформации атрибутивных и предикативных словосочетаний, а также грамматическим признакам исследуемых прилагательных. Данные, полученные в ходе анализа, проверяются путем сопоставления парадигматических и деривационных отношений, в которые вступает каждое значение слова в отдельности. Наблюдения над упомянутыми факторами позволяют не только констатировать семантическую структуру исследуемых слов, устанавливать сходства, количественные и качественные различия значений, но и делать некоторые выводы о критериях выделения значений прилагательных в соответствующих языках.

LITERATŪRA

Ахманова, 1957 — Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии. — М., 1957.

Деева, 1976 — Деева И. М. Сравнительный анализ семантической структуры и сочетаемости английских и немецких соотносительных прилагательных, образующих семантическое поле времени. — В кн.: Теоретические вопросы романо-германской филологии. Горький, 1976.

Куликова, 1965 — Куликова И. С. К проблеме семантической сочетаемости. — Уч. зап. ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1965, т. 258.

Die deutsche Sprache. Kleine Enzyklopädie in zwei Bänden. — Leipzig, 1970.

Helbig, Buscha, 1972 — Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik. — Leipzig, 1972.

Jung, 1968 — Jung W. Grammatik der deutschen Sprache. — Leipzig, 1968.

SUTRUMPINIMAI

J. Balt R — Baltušis J. Raštai. — V., 1959—1969, t. 1—5.

K. Bor BM — Boruta K. Baltaragio malūnas. — K., 1979.

- DLKŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – V., 1972.
- A. Gud-Guz S – Gudaitis-Guzevičius A. Šamokslas. – V., 1964–1965, t. 1–2.
- V. Kr ŠP – Krėvė V. Šiaudinėj pastogėj. – V., 1964.
- KK – Kalbos kultūra.
- LzP R – Lazdynų Pelėda. Raštai. – V., 1954–1955, t. 1–7.
- LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas, t. 1–10.
- LM – Literatūra ir menas. Lietuvos TSR rašytojų sąjungos savaitraštis.
- MG – Mokslas ir gyvenimas.
- J. Paukš DAJ – Paukštelis J. Dažnai atsimenu juos. – V., 1979.
- J. Paukš PM – Paukštelis J. Pirmieji metai. – V., 1958.
- M. Put R – Mykolaitis-Putinas V. Raštai. – V., 1959–1968, t. 1–8.
- ŠR It – Šatrijos Ragana. Irkos tragedija. – V., 1969.
- I. Sim Obt – Simonaitytė I. o buvo taip. – V., 1977.
- I. Sim R – Simonaitytė I. Raštai. – V., 1957–1958, t. 1–6.
- T – Tiesa. LKP CK. LTSR Aukščiausiosios Tarybos ir LTSR Ministrų Tarybos organas.
- Vaižg P – Vaižgantas. Pragiedruliai. – V., 1969, t. 1–2.
- Vaižg RR – Vaižgantas. Rinkiniai raštai. – V., 1957, t. 1–2.
- A. Venc PU – Venclova A. Pavasario upė. – V., 1968.
- A. Vien R. – Vienuolis A. Raštai. – V., 1953–1955, t. 1–7.
- I. Bachm DJ – Bachmann I. Das dreißigste Jahr. – München, 1976.
- D. Sp – Die deutsche Sprache. – Leipzig, 1970, Bd 2.
- DWG – Grimm J. u. W. Deutsches Wörterbuch. – Leipzig, 1854–1960.
- DWP – Paul H. Deutsches Wörterbuch. – Halle (Saale), 1961.
- DWW – Wahrig G. Deutsches Wörterbuch. – Gutersloh, 1975.
- M. Fr St – Frisch M. Stiller. – Berlin, 1976.
- GWDS – Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in sechs Bänden. – Mannheim–Wien–Zürich, 1976–1978.
- S. Le MiStr – Lenz S. Der Mann im Strom. – München, 1975.
- S. Le D – Lenz S. Deutschstunde. – München, 1974.
- Th. M LiW – Mann Th. Lotte in Weimar. – 1952.
- Th. M L – Mann Th. Über deutsche Literatur. – Leipzig, 1968.
- ND – Neues Deutschland. Organ des Zentralkomitees der Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands.
- L. R. T. – Renn L. Trini. – Berlin, 1954.
- A. S T – Seghers A. Transit. – Berlin, 1951.
- A. S Tbj – Seghers A. Die Toten bleiben jung. – M., 1951.
- A. S. SK – Seghers A. Das siebte Kreuz. – Berlin, 1952.
- G. W. UR – Wallraff G. Unerwünschte Reportagen. – Berlin, 1970.
- WDG – Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache, Hrsg. von Klappenbach R. u. Steinitz W. – Berlin, 1970–1978, Bd 1–6.
- WVA – Sommerfeld K.-E. u. Schreiber H. Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Adjektive. – Leipzig, 1977.
- A. Zw JF – Zweig A. Junge Frau von 1960.
- A. Zw Str – Zweig A. Der Streit um den Sergeanten Grischa. – M., 1965.